

ЕКОЛОГІЧНА РОЛЬ СПОЛУЧНИХ ТЕРИТОРІЙ У ФОРМУВАННІ ЕКОМЕРЕЖІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Є.Д. Ткач, В.І. Шавріна

Інститут агроекології і природокористування НААН

Проведено систематичний, біоморфологічний та еколого-ценотичний аналізи видо-вого різноманіття Південнобузького, Дністровського, Лядівського, Немийського еко-коридорів. Розроблено роботу класифікаційну схему сполучних територій екомережі. Встановлено поширення 580 видів вищих судинних рослин, які належать до 292 родів, 77 родин. Переважаючим у систематичній структурі досліджуваної флори є від-діл Magnoliophyta — 546 видів (з них 81,1% — Magnoliopsida та 12,6% — Liliopsida). Спектр провідних родин налічує: Asteraceae Dumort. (12%), Brassicaceae Burnett. (12), Poaceae Barnhart (8,8), Fabaceae Lindl. (6,7), Ranunculaceae Juss. (6,4) Caryophyllaceae Juss. (5,7), Rosaceae Juss. (4,5), Lamiaceae (2,2), Violaceae Batsch (2,1), Chenopodiaceae Vet. та Superaceae Juss. (1,9%). Встановлено, що за гідроморфою провідне місце посіда-ють представники ксеромезофітної групи — 37,1% видів, мезоксерофіти — 25, мезофі-ти — 22,6, ксерофіти — 7,1, гігрофіти — 6 та гідрофіти — 2,2% видів. За відношен-ням до реакції ґрунту переважають (%): нейтрофіти — 46 та субацидофіти — 40,5; семіевтрофи — 53,7 та евтрофи — 25,6; за відношенням до вмісту сполук азоту (%): гемінітрофіти — 47,5 та нітрофіти — 32,1. Визначено, що за екологічного структурою фіторізноманіття досліджуваних територій є перехідним — від мезоксерофітної до ксеромезофітної групи, що свідчить про посилення антропогенного впливу.

Ключові слова: екомережа, сполучні території, фітоценози.

Однією з актуальних проблем сього-дення є надмірне використання природних ресурсів, що порушує екологічну стійкість та призводить до зменшення чисельності багатьох видів рослин і тварин, а подеку-ди — до повного їх знищення. Унаслідок цього порушується екологічна стабіль-ність екосистем, що зумовлює деградацію природних ландшафтів, посилення експ-луатаційного навантаження і, зрештою, поступове виснаження та порушення при-родного зрівноваження фітоценозів. Нині антропогенний ландшафт стає панівним і майже витіснив природний, який зберігся лише у вигляді деяких територій та земель природно-заповідного фонду, що переваж-но є ізольованими між собою. Ці ізольовані території з часом втрачають біологічне та ландшафтне різноманіття і не можуть за-безпечити його збереження у майбутньому. Відтак практичним утіленням реалізації міжнародної стратегії збалансованого роз-витку є формування екологічних мереж

різного рівня. Концепція формування еко-мережі ґрунтується на комплексних еко-системних знаннях [1].

Вихідні концептуальні основи фор-мування екомереж було сформульовано та розглянуто у працях Р. Мак-Артура та Е. Вілсона, Дж. Даймонда і Р. Мея, а також Р. Формена [2]. Так, першу концептуальну схему екологічної мережі України створив Я.І. Мовчан [3], де обґрунтував, що вона має інтегральний характер і охоплює май-же всі галузі господарської та культурної сфери життя людини. Вчені Ю. Шеляг-Со-сонко, В. Ткаченко, Т. Андрієнко, Я. Мов-чан [4] запропонували одну з перших ге-неральних схем формування національної екологічної мережі України, розробивши наукові пропозиції щодо вдосконалення схеми формування її природних територій з різним ступенем антропогенного впливу.

Особливу вагу мають регіональні екоме-режі, які доповнюють відповідні структури національного та міжнародного рівнів. Роз-глядаючи досвід створення екомереж регіо-нального рівня в Україні, слід наголосити,

що розробки їхнього формування здійснювалися на рівні адміністративних областей. Зокрема, проблемами створення екомережі Східного Поділля у різні роки займалися провідні вчені, як-от: Ю.В. Яценюк (2014), Г.І. Дениsik (1996–2007), Я.П. Дідух (2000–2004), А.В. Гудзевич (2002–2007), В.А. Соломаха (2005), О.В. Мудрак (2012) та ін. [1, 5]. Регіональна схема екомережі Східного Поділля (Вінницька обл.) налічує 22 природні коридори, зокрема: три національних (Бузький, Дністровський, Південноукраїнський), 19 – регіональних, 41 ключову територію (національні природні ядра – 3, регіональні – 38) та 31 відновлювану (рис. 1) [6].

За історичний період відбулось скорочення лісистості Східного Поділля з 70 до 14,3%, площа боліт зменшилась до 1,2%. Саме біотичні міграції в умовах антропогенно трансформованих ділянок вважаються основним та цілком реальним дієвим природним чинником збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Межі між основними класами антропогенних ландшафтів, що мають якісні відмінності, часто формуються у вигляді перехідних смуг. На місці лучних степів, лісів і боліт нині сформувались антропогенні ландшафти, що становлять близько 80% території області. Особливо значного впливу, з огляду на фрагментацію ландшафтів, зазнали

Рис. 1. Регіональна схема формування екомережі Східного Поділля: 1 – Галицько-Слобожанський національний субширотний екокоридор, 2 – національні субмеридіональні екокоридори, 3 – національні природні парки, 4 – регіональні центри біорізноманіття, 5 – регіональні екокоридори, 6 – зони потенційної ренатуралізації, 7 – буферні зони

орні землі. Показник розораності земель варіює у межах 54–77,7%, у середньому – 66,2% [7]. Частка забудованих земель – це 4% території області, ліси і лісовкриті площі – 14,3, водні об’єкти – 1,9, відкриті заболочені землі – 1,1, багаторічні насадження – 1,9% [8]. Територія області за історичний період зазнавала значного антропогенного навантаження. Найвищі рівні такого впливу спостерігалися впродовж кількох останніх століть [9].

Мега роботи – обґрунтувати екологічну роль сполучних територій регіональної екомережі Східного Поділля у збереженні фіторізноманіття.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для аналізу фіторізноманіття використовували класичні методи досліджень. Латинські назви видів наведено з урахуванням контрольного списку видів рослин [10] та Міжнародного кодексу ботанічної номенклатури [11]. Біоморфологічну структуру видів вищих судинних рослин наведено за лінійною системою життєвих форм В.М. Голубева (1972 р.) та К. Раункієра (1934 р.). Екологічну структуру рослинних угруповань визначали за Н.І. Базілевич

(1986 р.), еколого-фітоценотичну структуру – за А.Д. Бельгардом (1950 р.) [9]. Виділено напівприродні фітоценози з різним ступенем трансформованості рослинного покриву відповідно до екосистемної класифікації природних фітоценозів High Nature Value grasslands Міжнародної системи IRENA (IFS 26 – природоцінні території) згідно з існуючими критеріями вибору ділянок для сполучних територій.

У ході польових досліджень керувалися робочою класифікаційною схемою сполучних територій (рис. 2).

Також для аналізу структури фітоценозів сполучних територій екомережі використовували відповідні методики [5, 12].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Було встановлено, що видове різноманіття досліджуваних фітоценозів налічує 580 видів, 292 роди, які відносяться до 77 родин. За роки досліджень простежується динаміка змін загальної чисельності видів сполучних територій. Також було визначено, що найбільшим видовим багатством характеризуються екокоридори національного рівня (Південнобузький – 93,1%, Дністровський – 92,2%) порівня-

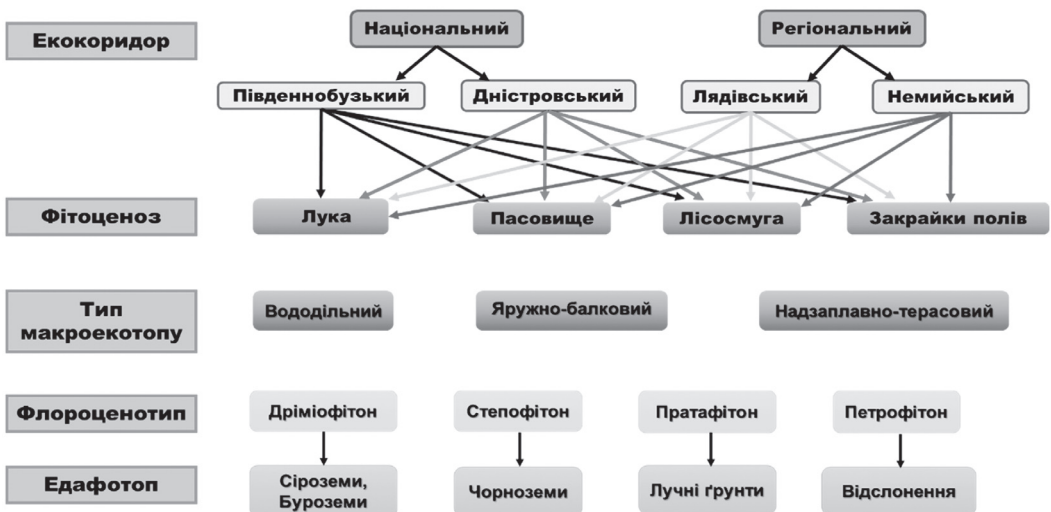

Рис. 2. Робоча класифікаційна схема досліджуваних сполучних територій екомережі Східного Поділля

но із екокоридорами регіонального рівня (Лядівський – 82,8%, Немийський – 90%) (табл. 1).

Поряд із видовим різноманіттям флори важливими є флористичні пропорції, співвідношення яких для досліджуваних фітоценозів за нашими даними має становити 1:3,8:7,5. Загалом, подібні пропорції спостерігаються і для флори лісостепових та степових районів [5].

Переважаючим у систематичній структурі флори є відділ *Magnoliophyta* – 546 видів (з них 81,1% – *Magnoliopsida* та 12,6% – *Liliopsida*).

Види відділів *Lycopodiophyta*, *Equisetophyta*, *Polypodiophyta* та *Pinophyta* відіграють незначну роль у формуванні рослинності сполучних територій – 33 види (5,8% від загальної кількості). Для фітоценозів сполучних територій екомережі Східного Поділля родовий коефіцієнт становить 1:2. Такий низький показник є характерним для територій із значним антропогенним порушенням, що пояснюється високою часткою родів, які представлені одним-двома видами. Також показник родового коефіцієнта залежить і від площі території з відповідною флорою і її видовим багатством. Поряд із тим низькі пропорції вказують на відсутність процесів видоутворення у флорі. Провідними родинами у досліджуваних фітоценозах є *Asteraceae* Dumort. (12%),

Brassicaceae Burnett. (12), *Poaceae* Barnhart (8,8), *Fabaceae* Lindl. (6,7), *Ranunculaceae* Juss. (6,4) *Caryophyllaceae* Juss. (5,7), *Rosaceae* Juss. (4,5), *Lamiaceae* (2,2), *Violaceae* Batsch (2,1), *Chenopodiaceae* Vet. та *Cyperaceae* Juss. (1,9%). Чисельність видів, що входять до складу провідних родин, доволі чітко демонструє її структуру (табл. 2).

Це свідчить, що територія дослідження за родинним спектром видів належить до рослинності Лісостепу.

Слід наголосити, що разом із флористичним багатством важливим якісним показником рослинності вважається її систематична структура. До 11 провідних родин належить 61% усіх родів та 63,1% усіх видів.

Результати досліджень свідчать, що у спектрі біоморф за загальним габітусом та тривалістю життєвого циклу домінують трав'янисті полікарпіки – 51,9% від загальної кількості видів. Види із цієї групи є широко представленими у всіх флоро-комплексах сполучних територій екомережі Східного Поділля. Доволі значна участь у структурі фітоценозів сполучних територій належить монокарпікам, частка яких становить 24,5%. Їх значна частка пояснюється прискоренням впливу антропогенних чинників, унаслідок чого відбувається поступове розселення широкоареальних однорічників – бур'янів, насамперед

Таблиця 1

Систематична структура видів вищих судинних рослин Східного Поділля

Відділ, клас	Родини		Роди		Види		Пропорції	Родовий коефіцієнт
	1	2	1	2	1	2		
<i>Lycopodiophyta</i>	1	1,3	1	0,3	1	0,3	1:1:1	1,0
<i>Equisetophyta</i>	1	1,3	1	0,3	6	1,0	1:1:6	6,0
<i>Polypodiophyta</i>	2	11,7	13	4,5	19	3,3	1:1:9,5	1,5
<i>Pinophyta</i>	3	3,9	4	1,4	7	1,2	1:1:2,3	1,8
<i>Magnoliophyta</i> , у т.ч.:	63	81,8	273	93,5	546	94,1	1:4,3:8,6	2,0
<i>Magnoliopsida</i>	67	74,0	234	80,1	473	81,6	1:3,4:7,0	2,0
<i>Liliopsida</i>	6	7,8	39	13,4	73	12,6	1:6,5:12,1	2,5
Всього	77	100	292	100	580	100	1:3,8:7,5	2,0

Провідні родини фітоценозів сполучних територій екомережі Східного Поділля

Родина	Рід	Вид
	загальна чисельність	загальна чисельність
<i>Asteraceae</i>	35	68
<i>Brassicaceae</i>	35	66
<i>Poaceae</i>	29	51
<i>Fabaceae</i>	13	39
<i>Ranunculaceae</i>	19	37
<i>Caryophyllaceae</i>	17	33
<i>Rosaceae</i>	13	26
<i>Lamiaceae</i>	7	13
<i>Violaceae</i>	1	12
<i>Chenopodiaceae</i>	3	11
<i>Cyperaceae</i>	2	11
Всього	292	580

адвентивних. Малорічники налічують 13,1% видів. Певним чином розкриває характер рослинності сполучних територій співвідношення у її складі поширення деревних форм. Так, встановлено, що дерева становлять 5%, частка чагарників є незначною – 3,3%. Найменшу кількість видів становлять чагарнички – 2,2%.

Еколого-ценотична структура фітобіоти відображає кількісне співвідношення видів рослинності, що належать до певних груп фітоценозів.

Наразі фіторізноманіття проаналізовано за типами екоморф, як-от: гідроморфи, геліоморфи, трофоморфи та кліматоморфи; у кожній екоморфі нами виділено екологічні групи залежно від норми реакції організму на певний чинник.

Так, у спектрі гідроморф провідне місце посідають представники ксеромезофітної групи, частка якої становить 37,1% видів, мезоксерофіти – 25, мезофіти – 22,6, ксерофіти – 7,1, гігрофіти – 6 та гідрофіти – 2,2% видів. До типових ксеромезофітів належать *Achillea ochroleuca* Ehrh., *Taraxacum officinale* L., *Antennaria dioica*

(L.) Gaerth., *Cicorium intybus* L., *Equisetum sylvaticum* L. та ін. До представників мезоксерофітної групи належать *Aconitum variegatum* L., *Clematis intergrifolia* L., *Viola canina* L., *Erodium cicutarium* (L.) L. Her., *Vicia sativa* L.

За толерантністю до умов освітлення в ценозах домінують геліофіти – 38,3%, сціогеліофіти – 31,5, частка геліосціофітів становить 26 і сціофітів – 4,2%. Геліофіти налічують види: *Lepidium campestre* (L.) R. Br., *L. ruderale* L., *Sinapis alba* L., *S. arvensis* L., *Dianthus campestris* M. Bieb., *Holosteum umbellatum* L., *Silene dichotoma* Ehrh., *Raphanus raohanistrum* L.

Типовими представниками сціогеліофітів у флорі сполучних територій екомережі Вінницької обл. є: *Poa pratensis* L., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Festuca pratensis* Huds., геліосціофітів – *Poa versicolor* Besser, *Anthemis cotula* L., *Calendula arvensis* L., *Senecio vulgaris* L., *Spergula arvensis* L.

За відношенням до реакції субстрату переважають (%): нейтрофіти – 46 та субацидофіти – 40,5; багатства ґрунтів (%): семіевтрофи – 53,7 та евтрофи – 25,6; вмісту

Рис. 3. Еколого-ценотична структура фітоценозів сполучних територій Східного Поділля

сполук азоту (%): гемінітрофіти – 47,5 та нітрофіти – 32,1.

В еколого-ценотичному спектрі переважають види (%): синантропної – 21,8, лучної – 17,6, лісової неморальної – 13,6, лучно-степової – 13,4 груп; менше лісової бореальної – 5,2, узлісної – 5, петрофітної – 3, водної – 2, псамофітної – 1,6, прибережно-водної – 1,2 груп. Види із широкою екологічною амплітудою становлять 3% (рис. 3).

Типовими представниками синантропної рослинності є види: *Centaurea cyanus* L., *Consolida regalis* Grey., *Stachys annua* (L.) L., *Urtica urens* L., *Veronica arvensis* L., *Bromus arvensis* L., *Xanthoxalis stricta* (L.) Smal.

Найпоширенішими видами лучної рослинності є: *Dianthus campestris* M. Bieb., *Euphorbia helioskopia* L., *Trifolium pratense* L.; лісової неморальної: *Corylus avellana* L., *Quercus robur* L., *Hepatica nobilis* Mill., *Galium odoratum* (L.) Scop. До лучно-степової належать: *Lathyrus tuberosus* L., *Astragalus onobrychis* L., *Stachys annua* (L.) L.; лісової бореальної: *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz (*E. latifolia* (L.) All.); узлісної: *Hypericum perforatum* L., *Geranium phaeum* L., *Crataegus oxyacantha* L.; петрофітної: *Silene longiflora* Ehrh., *Viola*

rupestris F.W. Schmidt; водної: *Nuphar lutea* (L.) Smith, *Nymphaea alba* L., *Batrachium fluitans* (Lam.) Wimmer; псамофітної: *Silene longiflora* Ehrh., *Myosotis micrantha* Pall. Ex Lehm.; прибережно-водної: *Galium rivale* (Sibth. et Smith) Griseb., *Sagittaria sagittifolia* L., *Bidens tripartita* L. Евритопну групу (види з широкою екологічною амплітудою) представлено видами: *Betula pendula* Roth, *Bryonia dioica* Jacq, *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Agrimonia eupatoria* L.

ВИСНОВКИ

З огляду на надмірну трансформованість рослинного покриву Правобережного Лісостепу, особливої актуальності набуває розроблення конкретних схем мережі екокоридорів та сполучних територій як осередків цінного у флористичному аспекті біорізноманіття. Значна фрагментація природних ядер зумовлює ізоляцію видів фітобіоти, спричиняє порушення обміну на генетичному, видовому та ценотичному рівнях.

За результатами таксономічного аналізу рослинності встановлено, що у фітоценозах сполучних територій екомережі Вінницької обл. налічується 580 видів вищих судинних рослин, які відносяться до 292 родів та 77

родин. Це свідчить про значне видове різноманіття фітоценозів саме сполучних територій екомережі Східного Поділля, адже майже 44,6% видів, що зростають у межах адміністративних регіонів зосереджено саме на цих територіях.

Було встановлено, що за екологічною приналежністю рослинність напівприродних фітоценозів сполучних територій належить до лучної, лучно-степової, лісової неморальної з переважанням синантропної, що є результатом антропогенного впливу та значної розореності територій. Крім

того, досліджувана фітобіота характеризується як перехідна від мезоксерофітної до ксеромезофітної, що засвідчує приналежність вказаних територій до зони Лісо-степу.

Також слід зауважити, що територія Східного Поділля має потенціал для розвитку та функціонування сполучних територій як складових елементів екомережі. Це, своєю чергою, забезпечить шляхи поширення видів вищих судинних рослин між біоцентрами та сприятиме збереженню біорізноманіття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Концепція, методи и критерии создания экосети Украины / Ю.Р. Шеляг-Сосонко, М.Д. Гродзинский, В.Д. Романенко. — К., 2004. — 144 с.
2. Мудрак О.В. Збалансований розвиток екомережі Поділля: стан, проблеми, перспективи / О.В. Мудрак. — Вінниця, 2012. — 914 с.
3. Мовчан Я.І. Екомережа України: обґрунтування структури та шляхів втілення / Я.І. Мовчан // Конвенція про біологічне різноманіття: громадська обізнаність та участь. — К., 1997. — С. 98–110.
4. Екомережа України та її природні ядра / [Ю.Р. Шеляг-Сосонко, В.С. Ткаченко, Т.Л. Андрієнко, Я.І. Мовчан] // Укр. ботан. журн. — 2005. — Т. 62, № 2. — С. 142–158.
5. Фітобіотичне різноманіття природних фітоценозів агроландшафтів України: монографія / [Є.Д. Ткач, О.В. Шерстобоева, В.І. Шавріна та ін.]. — К., 2015. — 231 с.
6. Екологічний паспорт Вінницької області за 2018 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vin.gov.ua> (дата звернення: 05.08.2019).
7. Проблеми збереження та відновлення біорізноманіття в Україні / [М.Д. Гродзинський, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Т.М. Черевченко та ін.]. — К., 2001. — 104 с.
8. Домаранський А.О. Ландшафтне різноманіття: сутність, значення, метризація, збереження / А.О. Домаранський. — Кіровоград, 2006. — 146 с.
9. Tkach Ye. Taxonomic structure of agricultural landscapes of connected areas in Vinnytsia region econetwork / Ye. Tkach, V. Shavrina, V. Starodub // Агроекологічний журнал. — 2016. — № 4. — С. 127–132.
10. Mosyakin S. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist / S. Mosyakin, M. Fedoronchuk. — Kiev, 1999. — 345 p.
11. The International Plant Names Index. Published on the Internet (IPNI) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ipni.org> (дата звернення 15.08.2019).
12. Юрцев Б.А. Мониторинг биоразнообразия на уровне локальных флор / Б.А. Юрцев // Бот. журн. — 1997. — Т. 82, № 6. — С. 60–69.

REFERENCES

1. Sheliah-Sosonko, Yu.R., Hrodzynskiy, M.D., Romanenko, V.D. (2004). *Kontseptsyia, metody i kriterii sozdaniya ekosety Ukrainy* [Concept, methods and criteria for creating an ecoset of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Mudrak, O.V. (2012). *Zbalansovanyi rozvytok ekome-rezhi Podillia: stan, problemy, perspektyvy* [The balanced development of Podillia ecological network: status, problems, prospects]. Vinnytsia: «SPD Hlavatska R.V.» [in Ukrainian].
3. Movchan, Ya.I. (1997). *Ekomezha Ukrainy: obgruntovannya struktury ta shlyahiv vtilennya. Konvenciya pro biologichne riznomanittya: gromadska obiznanist ta uchast* [The eco-network of Ukraine: justification of the structure and ways of implementation. The Convention on Biological Diversity: Public Awareness and Participation]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Sheliah-Sosonko, Yu.R., Tkachenko, V.S., Andri-enko, T.L., Movchan, Ya.I. (2005). *Ekomezha Ukrainy ta yii pryrodni yadra* [The ecological network of Ukraine and its natural nuclei]. *Ukrainskyi botanichnyi zhurnal — Ukrainian Botanical Journal*, 62 (2), 142–158 [in Ukrainian].
5. Tkach, E.D., Sherstoboeva, O.V., Shavrina, V.I. et al (2015). *Fitobiotychne riznomanittia pryrodnykh fitotsenoziv ahrolandshaftu Ukrainy* [Phytobiotic diversity of natural phytocoenoses of Ukraine's agricultural landscapes]. Kyiv [in Ukrainian].
6. *Ekologichnyj pasport Vinnyczkoyi oblasti za 2018 rik*. [Ecological passport of Vinnitsa region for 2018] Retrieved from: <http://www.vin.gov.ua> [in Ukrainian]
7. Hrodzynskiy, Yu.R., Sheliah-Sosonko, T.M., Cherevchenko et al. (2001). *Problemy zberezhennia ta*

- vidnovlennia bioriznomanittia v Ukraini [Problems of conservation and restoration of biodiversity in Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Domaranskyi, A.O. (2006). *Landshaftne riznomanittia: sutnist, znachennia, metryzatsiia, zberezhenia [Landscape diversity: essence, meaning, metrization, conservation]*. Kirovograd [in Ukrainian].
 9. Tkach, Ye., Shavrina, V., Starodub, V. (2016). Taxonomic structure of agricultural landscapes of connected areas in Vinnytsia region econetwork. *Ahroekologichnyy zhurnal – Agroecological journal*, 4, 127–132 [in English].
 10. Mosyakin, S.L. & Fedoronchuk, M.M. (1999). *Vascular plants of Ukraine: A nomenclatural checklist*. Kyiv [in English].
 11. The International Plant Names Index. Published on the Internet (IPNI). www.ipni.org. Retrieved from <http://www.ipni.org> [in English].
 12. Yurcev, B.A. (1997) Monitoring bioraznoobrazzia na urovne lokalnykh flor [Local biodiversity monitoring]. *Botanichnyy zhurnal – Botanical zhurnal*, 82, 6, 60–69 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції журналу 30.07.2019

УДК 574.2:581.5(477.41)

DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2019.183466>

ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТОВАНОГО ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА «УЛЯНИКІВСЬКІ ДЖЕРЕЛА»

В.Л. Шевчик¹, І.В. Соломаха², В.А. Соломаха²

¹ ННЦ «Інститут біології та медицини» КНУ імені Тараса Шевченка

² Інститут агроекології і природокористування НААН

*Наведено фізико-географічну характеристику полого-горбистої рівнини з яскраво вираженими долинно-балковими зниженнями. Типові для цієї території елементи розлогого балкового рельєфу, вкриті зовні вилугуваними чорноземами та сірими лісовими ґрунтами, є поверхнею стоку, що дрениється системою балок, безіменні водотоки яких впадають у мало проточне озеро, розташоване в північній частині с. Уляники. Біля підніжжя схилів балок дрениються ефективні підземні водоносні горизонти і джерела. Встановлено 12 Смарагдових оселищ та наведено їхню характеристику. Здійснено загальну оцінку ботанічної складової різноманіття типів рослинності та наведено перелік рідкісних рослин цієї території. На основі проведених досліджень виявлено два види орхідей, занесених до Червоної книги України (*Epiractis palustris* (L.) Crantz, *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soo) та встановлено еколого-ценотичні особливості їхнього зростання.*

Ключові слова: ландшафтний заказник, долинно-балкові зниження, Правобережне Придніпров'я, оселища, рідкісні рослини.

Головною ідеєю формування і розширення мережі природоохоронних територій є збереження залишків природних комплексів, у яких зафіксовано як рідкісні, так і характерні для регіону види біоти та біотопи [1, 2]. Важливим завданням є своєчасне визначення тих територіальних об'єктів, що мають слугувати «опорними та комунікаційними» елементами майбутньої

екологічної мережі. Такими у досліджуваному регіоні, насамперед, є яружно-балкові системи та долини малих річок, що тривалий час не розорювались через небезпеку активної ерозії ґрунтів.

Відповідно до схеми землевпорядкування, ці різноманітні щодо попереднього господарського використання ділянки відносяться до землеволодінь Балико-Щучинської та частково Піївської сільських рад (відповідно Кагарлицький та Миро-